

Motion

1983/84:495

Jan-Erik Wikström m. fl.
Kulturpolitiken

Liberal kulturpolitik

Frihet, mångfald och kvalitet är viktiga element i en liberal kulturpolitik. Frihet innebär att varje enskild människa skall ha rätt att själv välja den form av kulturupplevelser eller kulturskapande hon vill ta del av och ägna sig åt.

Det innebär också att var och en måste få rimliga möjligheter att träffa ett fritt val, inte hindras av geografiska eller ekonomiska svårigheter eller förutfattade meningar och ingrodda vanföreställningar. För att man i praktiken skall ha verklig valfrihet krävs samhälleliga insatser på en rad punkter: garantier för rimliga priser och avgifter på kulturområdet. Åtgärder för geografisk spridning av kulturlivet, stöd till kulturellt skapande etc. Barn och ungdom måste bli förtrogna med olika uttrycksformer, deras nyfikenhet stimuleras och deras intresse väckas också för det som inte ligger mitt på allfarvägen.

Mångfald är en konsekvens av frihet. Där frihet råder uppstår med nödvändighet många olika arter och former, som kompletterar, ifrågasätter och berikar varandra. Mångfald kännetecknar ett kulturliv som engagerar många människor. För en liberal kulturpolitik är det självklart att det måste finnas plats för både det professionella och det amatörmässiga, både det inåtvända och det samhällskritiska, både det vackra och det omskakande.

Folkpartiet vill således värna om ett rikt och mångfasetterat kulturliv men inte genom att uppställa förbud mot sådant som man kan anse inte håller måttet. Att förbjuda avarter kan visserligen i vissa fall vara nödvändigt. Men förbud ger inte något tillförlitligt skydd. Det enda varaktiga skyddet mot gottköpslitteratur, undermålig underhållning, skräpkonst och spekulativt våld är i stället att låta människorna lära känna den verkliga konsten och ställa krav på den och på sig själv.

Engagemanget för mångfalden i princip innebär inte att vi anser att samhället och dess organ skall avstå från att främja kvalitet. Tvärtom! Allt är inte lika bra. Det som ges stöd och stimulans måste fylla vissa kvalitativa krav. Här spelar den pågående, fria, kritiska kulturdebatten en viktig roll som vägledare. Ett kvalitativt högtstående kulturliv kan inte fungera utan en professionell konstnärskår. Det är en utmaning mot samhället att många välkvalificerade kulturarbetare av försörjningsskäl inte kan ägna sig åt sitt konstnärliga arbete.

De redovisade principerna utgjorde grunden för folkpartiets handlande under de sex år, då vi i regeringsställning hade ansvaret för kulturfrågorna. Under denna period genomfördes, som närmare berördes i motion 1348 till

föregående riksmöte, ett stort antal viktiga reformer, och ca 210 milj. kr. av ytterligare resurser tillfördes kultursektorn.

Resurser behövs

Genom reforminsatser från skilda regeringar och från landsting och kommuner har det i vårt land byggts upp en kulturell infrastruktur som rymmer många möjligheter. Den ger goda möjligheter för medborgarna till kulturell aktivitet och delaktighet och för kulturarbetarna till skapande insatser. De materiella förutsättningarna för kulturlivet i form av teatrar, museer, bidragsmöjligheter etc. har aldrig varit så goda som nu. Detta återspeglas också i vitaliteten i kulturlivet.

Samtidigt måste det konstateras att det kulturella reformarbetet fortfarande är ofullgånget. På många områden där reformer beslutats har de statliga insatserna ännu inte nått tillräcklig storlek.

Detta förhållande föranledde folkpartiet att i sin motion angående kulturpolitiken till föregående riksmöte konstatera att det även för perioden 1983–1985 behövs ett årligt reformtillskott till kultursektorn. Vi bedömde att det samlade tillskottet för perioden borde uppgå till 75–100 milj. kr. Denna bedömning kvarstår.

Förra årets budgetförslag för kulturområdet från den socialdemokratiska regeringen innebär att nivån på de statliga kulturinsatserna sänktes för första gången på lång tid. I jämförelse med detta innebär årets förslag en påtaglig förbättring. Även om tillämpningen av huvudförslaget innebär en besparing för kultursektorn på ca 5 milj. kr. torde det föreslagna tillskottet uppväga besparingen i fjolårets budgetförslag. Det är dock avsevärt mindre än vad det borde vara enligt vår tidigare redovisade bedömning.

Kulturområdet bör därför tillföras ca 22 milj. kr. för budgetåret 1984/85 utöver vad regeringen föreslagit. I det följande ger vi vissa allmänna synpunkter beträffande olika kulturområden och lägger i anslutning här till fram konkreta förslag för budgetåret 1984/85. Utgångspunkten är därvid bl. a. det förslag till kulturpolitiskt program som en arbetsgrupp inom folkpartiet lade fram sommaren 1982.

De centrala kulturinstitutionerna

Det är angeläget att värna om de centrala kulturinstitutionerna. Det gäller såväl Operan och Dramaten som de centrala museerna och arkiven. De representerar mycket av vårt samlade kulturarv och spelar en stor roll i kulturlivet som förebilder och inspiratörer.

Under senare år har insatserna för de centrala institutionerna framför allt koncentrerats till investeringssidan. I samband med detta har vissa museer också fått resurser för att bygga upp nya basutställningar. Det gäller inte bara

de museer som i likhet med Etnografiska museet och Medelhavsmuseet fått nya lokaler.

De tre senaste budgetåren har det s. k. huvudförslaget i anslagsframställningarna, dvs. 2 % anslagsminskning efter pris- och löneomräkning, i modifierad form tillämpats också för de centrala kulturinstitutionerna. De har därmed ålagts besparingar på nästan 30 milj. kr. Som framhölls i motion 1982/83:1348 anser folkpartiet att man genom de gjorda besparingarna uttömt rationaliseringsutrymmet hos berörda institutioner och att förutsättningar för fortsatt tillämpning av huvudförslaget således inte föreligger. Fortsatta besparingar hos de centrala institutionerna är tvärtom i många fall direkt skadliga. De skulle leda till att de stora resurser som satsas på de centrala institutionerna inte utnyttjas effektivt.

Vi föreslår därför att de centrala kulturinstitutionerna på teater-, musik-, musei- och arkivområdet undantas från tillämpningen av huvudförslaget budgetåret 1984/85. De i budgetpropositionen föreslagna anslagen till berörda institutioner bör räknas upp i enlighet med detta.

Som framhölls redan i föregående års motion finns det särskilda skäl att inte bara undanta Dramaten från besparingar utan också att tillföra denna institution ytterligare resurser. Vi föreslår därför att anslaget till Dramaten höjs med 1 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit.

De regionala kulturinstitutionerna

Ett nätverk av fasta teater-, musik-, dans- och museiinstitutioner behövs för att människor i alla delar av landet skall ha möjlighet till kulturella upplevelser och aktiviteter. Sådana institutioner är viktiga inte bara genom sin föreställningsverksamhet utan också genom att de som verkar på dessa kan berika och stimulera det lokala kulturlivet.

Under den tid som folkpartiet hade ansvaret för kulturfrågorna i regeringsställning byggdes, som vi sagt tidigare i motionen, det regionala kulturstödet ut. Antalet grundbelopp för regionala teater-, musik- och dansinstitutioner ökade kraftigt, och ett regionalt museistöd, som successivt byggts ut, infördes.

Enligt vår mening är utbyggnaden av det regionala kulturstödet långt ifrån avslutad. De regionala institutionerna är fortfarande på många håll alltför små för att kunna bedriva en verksamhet med tillräcklig bredd och stadga, och i flera län saknas fortfarande t. ex. en fast regional teaterensemble.

Koncentrationen av antalet grundbelopp till storstadsområdena är också mycket stark. Det kan också konstateras att balansen mellan statens och kommunernas insatser förskjutits genom det system för kompensation för pris- och lönehöjningar som tillämpas.

Mot denna bakgrund beklagar vi att föredraganden inte ansett sig ha möjlighet att föreslå en allmän förstärkning av antalet grundbelopp vare sig till teater-, musik- och dansinstitutionerna eller till de regionala museerna.

En sådan ökning bedömer vi som utomordentligt viktig, bl. a. för att göra det möjligt att bygga ut de mindre institutionerna. Vi föreslår därför att antalet grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner ökar med 40 utöver vad regeringen föreslagit. För de regionala museerna bör antalet grundbelopp öka med 30 utöver vad regeringen föreslagit.

Som framgår av budgetpropositionen pågår försök med regional teaterverksamhet med huvudsaklig inriktning på barn och ungdom i Jämtlands, Hallands och Skaraborgs län. Det rör sig om län som inte f. n. är beredda att upprätta fasta regionala ensembler. Vi anser att försök av denna typ är värdefulla och föreslår att 500 000 kr. ställs till kulturrådets förfogande för försök med regional teaterverksamhet i län som f. n. saknar fast ensemble.

Samtidigt som vi anser att en fortsatt utbyggnad av det regionala kulturstödet är nödvändigt, finner vi att en översyn av detta är angeläget. Bl. a. bör övervägas om det är möjligt att variera den statliga bidragsandelen i grundbeloppen med hänsyn till utbyggnadsgraden hos berörda institutioner. Också nuvarande system för kompensation av pris- och löneökningar kan behöva övervägas.

Barnens kultur

Barnen är den viktigaste målgruppen när det gäller att skapa en kulturellt målmedveten och kritisk publik. Det är därför glädjande att det råder bred enighet om att en större del av insatserna för kultur av god kvalitet bör komma barn och ungdomar till godo. Den ambitionen brukar oftast leda till krav på utökade insatser för barnen men sällan få någon direkt omprioritering till följd. Krav på sådan måste dock kunna ställas dels på de fasta kulturinstitutioner som har omfattande offentligt stöd, dels i viss utsträckning på övriga kulturverksamheter som får samhälleligt stöd i olika former.

Skolan intar en central ställning när det gäller att skapa förutsättningar för en bra barn- och ungdomsmiljö. Skolans insatser för att ge barnen grundläggande kunskaper och färdigheter och göra dem bekanta med t. ex. god litteratur och musik är nödvändiga för att skapa motvikter mot den mer kommersiella kulturens lockelser. Vi noterar med tillfredsställelse de åtgärder som aviseras i budgetpropositionen för att förbättra skolans möjligheter i detta avseende.

Enligt vår mening bör man i större utsträckning än hittills knyta samman kulturlivet och skolan, bl. a. genom att ge konstnärer, författare, musiker etc. möjlighet att delta i skolans vardagsverksamhet. Framför allt i grundskolan finns resurser som kan användas på ett friare sätt och som skulle kunna utnyttjas till bl. a. detta. Vi är emellertid medvetna om att många skolor upplever resursknapphet. Vi vill därför föreslå att man utöver vad som föreslås i budgetpropositionen under en treårsperiod årligen anslår 5 milj. kr.

avsedda att användas för projekt av olika slag, i vilka enskilda kulturarbetare eller grupper av sådana knyts till skolor och andra ungdomsmiljöer. Deras uppgift skall vara att tillsammans med lärare och annan fast personal stimulera elevernas kulturintresse, framför allt genom egna aktiviteter av olika slag. Medlen bör fördelas av kulturrådet i samarbete med skolöverstyrelsen. Ansvar för projekten bör dock i största möjliga utsträckning ligga på lokal nivå.

Litteratur

Som kulturförmedlare intar boken en särställning. I böckerna finner man inte bara kunskaper och fakta utan även det som ger relief åt dem och perspektiv åt vår tillvaro: tankar, visioner, känslor, drömmar, analyser . . . Litterära verk kan vara ett band mellan generationerna och en länk mellan människor, som annars aldrig skulle se eller förstå varann. Besitter vi väl läskunnighet och har vi boken i vår hand står den till vårt förfogande på våra egna villkor. Utan att behöva iaktta bestämda tider, söka oss till bestämda lokaler eller bekymra oss om dyra, ohanterliga och ömtåliga apparater kan vi välja att sträckläsa, bläddra, göra en paus, ta om ett stycke. Boken är vårt mest demokratiska kulturmedium med unika egenskaper – ett arv att vårda och förvalta.

På initiativ av tidigare regeringar arbetar f. n. två utredningar med centrala delar av litteraturområdet, folkbiblioteksutredningen och 1982 års bokutredning. Genom dessa båda utredningar skapas förutsättningar för en samlad bedömning av statens insatser när det gäller produktion och distribution av böcker. Bl. a. måste det provas om den balans som i dag finns mellan utgivningsstöd och distributionsstöd är rimlig. Mycket talar för att så inte är fallet utan att insatserna på distributionsområdet måste förstärkas. Vi konstaterar med tillfredsställelse att regeringen så snart utredningarna avslutat sitt arbete och deras förslag remissbehandlats avser att förelägga riksdagen förslag i ärendet.

I avvaktan på att det skall ske bör man inrikta sig på att hålla uppe nivån i litteratur- och bokhandelsstödet. 1982/83 höjdes det förra kraftigt så att antalet stödtitlar skulle kunna vara i stort sett detsamma som när litteraturstödet infördes. Sedan dess har litteraturstödet urholkats, och en ytterligare urholkning kommer att ske 1984/85 med regeringens förslag. Vi föreslår därför att riksdagen ökar anslaget till utgivningsstöd med 1 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit.

Bildkonst

I ett samhälle som överflödar av flyktiga bilder har den seriösa bildkonsten svårt att hävda sig. Utanför en relativt liten grupp är bildkonstnärernas ekonomiska situation svår. I ett läge då det offentliga byggandet går tillbaka

minskar dessutom uppdragen för bildkonstnärerna.

Statens inköp av konst för utsmyckning av offentliga lokaler spelar stor roll både för att sprida god konst till nya grupper och för att ge konstnärerna utkomstmöjligheter. Redan förra året föreslog folkpartiet att den viktiga reformen med visningsersättning skulle kompletteras med en enprocentsregel för statens förvärv av konst. Det är glädjande att regeringen nu föreslår en kraftig höjning av bidraget till statens förvärv av konst. I motsats till föredragande statsråd anser vi dock att man nu bör utnyttja tillfället att lägga fast principen att man årligen skall avsätta ett belopp som motsvarar 1 % av den statliga byggnadsverksamheten för konstnärlig utsmyckning av offentliga lokaler.

Ersättning till författare och konstnärer

En grundläggande princip som folkpartiet hävdar under lång tid är att kulturarbetare skall ha rätt till ersättning då de ställer sina verk till allmänhetens förfogande. Det finns starka skäl för att storleken på denna ersättning bör bygga på en lagstadgad förhandlingsrätt. Denna fråga är f. n. föremål för behandling i upphovsrättsutredningen. Tills resultatet av utredningens överväganden redovisats bör nuvarande system med att riksdagen fastställer ersättningens storlek bibehållas. Det gäller både bibliotekersättningen och den fr. o. m. den 1 juli 1982 införda visningsersättningen till konstnärer.

I första hand bör naturligtvis strävan därvid vara att bevara ersättningarnas realvärde sett i relation till löneutvecklingen för andra grupper. För att åstadkomma detta föreslår vi att bibliotekersättningen höjs med 3 öre/lån och visningsersättningen med 3,5 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit.

Hemställen

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen beslutar att de centrala teater-, musik-, musei- och arkivinstitutionerna skall undantas från tillämpningen av det s. k. huvudförslaget fr. o. m. budgetåret 1984/85,
2. att riksdagen till Dramatiska teatern för budgetåret 1984/85 anvisar 1 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit,
3. att riksdagen beslutar att för budgetåret 1984/85 inrätta 40 grundbelopp till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner utöver vad regeringen föreslagit,
4. att riksdagen till försök med regional teaterverksamhet för bl. a. barn och ungdom för budgetåret 1984/85 under anslaget *Vissa bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet* anvisar 500 000 kr.,

5. att riksdagen beslutar att för budgetåret 1984/85 inrätta 30 grundbelopp till regionala museer utöver vad regeringen föreslagit,
6. att riksdagen till kulturprojekt inom skolan för budgetåret 1984/85 under anslaget *Statens kulturråd* anvisar 5 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit,
7. att riksdagen under anslaget *Litteraturstöd, delposten Utgivningsstöd* för budgetåret 1984/85 anvisar 1 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit,
8. att riksdagen uttalar av statens förvärv av konst för utsmyckning av offentliga lokaler fortsättningsvis skall uppgå till 1 % av den statliga byggnadsverksamheten,
9. att riksdagen beslutar att för budgetåret 1984/85 höja bibliotekersättningens grundbelopp med 3 öre/hemlån utöver vad regeringen föreslagit,
10. att riksdagen till anslaget *Visningersättning åt bild- och formkonstnärer* för budgetåret 1984/85 anvisar 3,5 milj. kr. utöver vad regeringen föreslagit.

Stockholms den 17 januari 1984

JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp)

JÖRGEN ULLENHAG (fp)

KERSTIN EKMAN (fp)

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

